

Міжкультурна комунікація як фактор формування ціннісних орієнтацій підліткової молоді прикордоння Східної та Центральної Європи (за результатами міжнародного дослідження)

Л. Г. Сокурянська, О. В. Максимович

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (м. Харків, Україна)

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ, Україна)

Corresponding author. E-mail: sokuryanska@karazin.ua, olgamaksymovych@gmail.com

Paper received 05.02.19; Accepted for publication 10.02.19.

<https://doi.org/10.31174/SEND-HS2019-192VII32-23>

Анотація. У статті представлено результати міжнародного дослідження «Молодь на пограниччі Центральної та Східної Європи», здійсненого в березні - червні 2015 року серед випускників шкіл деяких прикордонних областей України, Польщі та Угорщини. Наведені дані порівняльного аналізу аксіопреференцій школярів, опитаних у цих країнах, зокрема показано спільне та відмінне в їхній ціннісній свідомості. Особлива увага приділена аналізу міжкультурної комунікації як фактору формування ціннісних орієнтацій молоді прикордоння, а також чинників актуалізації того чи іншого ціннісного дискурсу українських школярів. Зроблено акцент на мовних компетентностях молоді прикордонних регіонів, її ставленні до освіти як життєвої цінності. Сформульовано висновок про амбівалентність ціннісного дискурсу школярів прикордоння, оскільки на рівні термінальних цінностей дослідження виявило значну подібність ціннісних орієнтацій підлітків з України та їхніх однолітків із прикордонних міст та селищ Східної та Центральної Європи, тоді як на рівні інструментальних цінностей (засобів досягнення термінальних цінностей) простежуються окремі відмінності.

Ключові слова: ціннісні орієнтації, підлітки, молодь прикордоння, міжкультурна комунікація.

Актуалізація наукового вивчення проблематики прикордоння відбулася наприкінці ХХ століття внаслідок докорінних змін у геополітичній структурі Європи. Євроінтеграційні процеси, з одного боку, та реалії розпаду СРСР, з іншого, призвели до появи нових самостійних держав, формування нового прикордонного регіону, у зв'язку з чим проблема наукового осмислення та концептуалізації понять кордону і прикордоння набула особливого значення. Актуальність дослідження прикордоння Східної та Центральної Європи як простору міжкультурної комунікації підліткової молоді зумовлена низкою чинників.

По-перше, існує нагальна потреба в теоретичному переосмисленні концептів «кордон» та «прикордоння» з урахуванням реалій глобалізації, інформатизації сучасних суспільств, що викликало деструкцію епістемологічного потенціалу зазначених термінів, кризу їхнього усталеного трактування і, як наслідок, теоретико-методологічну дисфункцію при спробі застосування цих понять при аналізі соціальної реальності.

По-друге, гострою гносеологічною проблемою є критично мала кількість наукових досліджень, присвячених вивченню підліткової вікової групи, позаяк переважна більшість як національних, так і міжнародних досліджень стосується повнолітніх респондентів.

По-третє, з погляду онтологічного, особливої актуальності набувають вивчення та практична імплементація таких стратегій і тактик розвитку прикордонних територій, які спрямовані на їхню максимальну рівновагу, попередження потенційних конфліктних ситуацій, сприяння успішній інтеграції України до європейського соціального простору. По-четверте, вивчення аксіодискурсу підліткової молоді прикордоння Східної і Центральної Європи, втім, як і інших європейських країн, актуалізується також тим, що завдяки такому вивченню ми, можливо, отримаємо відповідь на питання про те, чи

існує певна європейська ціннісна єдність (а для нашої країни зближення) хоча б на рівні ціннісної свідомості молоді, що живе в безпосередній близькості з представниками іншої культури, а отже, іншої системи цінностей. Для українського суспільства відповідь на це питання актуальна ще й тому, що допоможе зрозуміти, який вектор розвитку нашої країни в більшій мірі відповідає ментальним характеристикам її громадян.

Звернувшись у своєму дослідженні саме до підліткової молоді прикордоння Східної та Центральної Європи як об'єкту вивчення, ми керувались такими аргументами:

по-перше, як вже зазначалося вище, дана вікова група переважно не представлена в загальнонаціональних та міжнародних дослідницьких проектах, проте саме ця група, будучи вагомим демографічним капіталом українського суспільства, із високою долею вірогідності в короткотерміновій перспективі (5-7 років) становитиме основу найбільш численної та соціально активної групи молоді – студентства. У цьому контексті пригадаймо, що практично кожна революція в Україні новітнього періоду («Революція на граніті», «Помаранчева революція», «Революція гідності») ініціювалася та розпочиналася із активних студентських рухів, які згодом підхоплювали більш широкі верстви населення;

по-друге, можна припустити, що саме молодь, особливо освічена, вже в недалекому майбутньому буде втілювати власні ціннісні орієнтири в суспільне життя, перетворюючи його. Отже, вивчення ціннісних орієнтацій підліткової молоді дозволяє нам здійснити своєрідний «стрибок у майбутнє»; спрогнозувати можливі вектори соціального розвитку. Згадаймо, що писали з цього приводу К. Маннгейм, Х. Ортега-і-Гассет, наш сучасник американський соціолог Р. Інглхарт і багато інших учених [див., напр.: 1].

Наукові пошуки зазначених вище авторів, а також дослідників, до творчого доробку яких ми звертатимемося нижче, складають теоретичну базу цієї публікації.

Що стосується її емпіричної бази, то її основу складають результати дослідження¹, здійсненого в березні-червні 2015 року серед школярів випускних класів таких

¹Робота над програмою та інструментарієм цього дослідження була досить довгою і складною через відмінностей у дослідницьких традиціях методологічного і методичного характеру, в розумінні мети і завдань нашого вивчення і т.д. Все це відбилося, як буде показано нижче, і на обробці отриманих даних, а також їхньому поданні.

прикордонних українських, польських та угорських міст (і прилеглих до них районних центрів і сіл), як Харків (n = 428), Дрогобич (n = 392), Ужгород (n = 400), Перемишль (n = 413), Зелена Гура (n = 336), Жешув (n = 294), Ніредьгаза (n = 359).

Одним з головних завдань цього дослідження було з'ясування того, що спільного і чим відрізняється молодь прикордоння Центральної та Східної Європи. У фокусі нашої вивчення були також життєві цілі школярів прикордоння, їхні освітні плани та соціально-професійні переваги, оцінки шансів на життєвий успіх та еміграційні настрої, соціально-територіальна ідентичність та інтерес до політики, вплив пограниччя на комунікативні практики молоді, її культурний і соціальний капітал і ще багато інших питань.

В контексті даної публікації ми зосередили увагу найперше на ціннісних орієнтаціях молоді прикордоння. При цьому, *мета* нашої статті полягає у з'ясуванні того, чи є щось спільне в аксіодискурсі українських, польських та угорських школярів. Для України, яка задекларувала курс на євроінтеграцію, зрозуміти це особливо важливо.

Перш ніж приступити до реалізації мети нашої статті, зробимо кілька теоретичних уточнень.

По-перше, щодо феномену підлітковості, відкриття якого, як вважається, належить американському психологу Г.Холлу [3]. З точки зору вченого, підлітковий період супроводжує духовна трансформація особистості (див. : [4, с. 71-72]). На нашу думку, це виявляється не тільки в інтеріоризації нею культурних норм і цінностей, домінуючих на макро- та мікросоціальному рівні, але й у привнесенні в соціум нових аксіофеноменів, що особливо характерно для сучасних суспільств. У цьому процесі величезну роль відіграє оточення підлітка, той соціальний контекст, в якому він перебуває. У зв'язку з цим підкреслимо, що багато дослідників, наприклад К. Гріффін, приділяють особливу увагу формуванню контексту підлітковості, який, з точки зору дослідниці, є базисним феноменом у конструюванні молодіжної ідентичності [5]. Останнє було неймовірно важливо для нашого дослідження, оскільки ми намагалися визначити, як соціокультурний контекст прикордоння впливає на формування особистості підлітка, його ціннісний світ. У зв'язку з цим, зауважимо, що прикордоння як простір інтенсивної взаємодії культур і народів сьогодні досить активно вивчається представниками різних соціогуманітарних наук (див. : [6, 7, 8]), які акцентують увагу на процесах культурної трансмісії в умовах цього простору, їхньому впливу на формування ціннісно амбівалентної особистості. Ще одне уточнення стосується здійсненого нами аналізу міжкультурної комунікації як фактору конституювання аксіополя молоді прикордоння. Перш за все підкреслимо, що відповідне поняття з'явилося в 50-ті роки ХХ століття, головне завдяки роботам американського антрополога Е. Холла, який, власне, і запровадив до наукового вжитку поняття «міжкультурна комунікація» [9, 10], започаткувавши напрям міждисциплінарного теоретизування щодо міжкультурної комунікації, який згодом отримав наукове продовження в дослідженнях Г. Хофстеде [11], Г. Тріандіса [12] та інших науковців. Засновуючись на ідеях цих досліджень, поняття «міжкультурна комунікація» ми визначаємо як процес соціальної взаємодії між представниками різних соціокультурних систем на мікро-, мезо- та макрорівні,

який зумовлюється індивідуальними, груповими та суспільними потребами, цінностями та настановами, виявляється на когнітивному, емоційному та діяльнісному рівнях, забезпечується завдяки формальним і неформальним каналам комунікації та імплементується в тих чи інших видах і формах дискурсів та соціальних практик.

На нашу думку, в умовах «пост-територіального світу» (за влучним визначенням Ч. Майєра [2]) можливості, практики та канали міжкультурної комунікації (а саме: просторово незалежні сучасні засоби спілкування, як от можливості інтернет-комунікації) суттєво впливають на формування набору соціальних ідентичностей особистості, зокрема підлітка, формуючи постнаціональні, крос-територіальні соціальні групи та спільноти із специфічним (циркуляційним) характером життєвого циклу їхніх членів, що відображається на мікро- мезо- та макрорівні функціонування соціальної системи країни громадянства представників цих спільнот, докорінно змінюючи принципи інституційного регулювання регіону.

Ще одне уточнення стосується здійсненого нами аналізу ціннісних орієнтацій молоді прикордоння. Ми зробили його, виходячи з відомої типології цінностей Шелера-Рокича (див. : [13, 14]), відповідно до якої цінності можна розділити на термінальні, тобто цінності-цілі, та інструментальні, тобто цінності-засоби. При цьому ми виходили з розуміння цінностей як концепцій життєвих уподобань особистості (або соціальної групи), що відображають її здатність осмислення навколишньої дійсності, оцінного ставлення до неї, а також її емоційний (афективний) стан, волютивні інтенції, та виступають головними мотиваторами поведінки та діяльності того або іншого соціального суб'єкта [15, с. 117]. Зауважимо, що в якості інструментальних цінностей, з огляду на інструментарій представленої вище дослідження, ми розглядали відповіді опитаних нами школярів на питання про фактори досягнення життєвого успіху.

Отже, почнемо з аналізу ієрархії термінальних цінностей наших респондентів (див. табл. 1).

Аналіз інформації, представленої в таблиці 1, свідчить про відмінності (часом досить істотні) в ціннісних орієнтаціях українських школярів, з одного боку, польських та угорських – з іншого. Звичайно, деякі відмінності простежуються і в аксіодискурсі школярів Харкова та прилеглих територій і Дрогобича. Вони проявляються в більшій значущості для випускників шкіл Харківщини таких цінностей, як *цікава, творча робота* і *високий рівень матеріальної забезпеченості*.

Порівнюючи ціннісні переваги українських, польських та угорських школярів, ми ще раз переконалися в тому, що така цінність, як *сім'я* (що б не говорили вчені, зокрема соціологи, про її кризу, трансформацію тощо), має неминущу значимість, в тому числі на рівні молодіжної свідомості. При цьому польські школярі так само високо оцінюють *цікаву, творчу роботу* (для школярів Жешува вона навіть дещо більш значуща, ніж *сім'я*). Аналізуючи відмінності в аксіодискурсі опитаних нами підлітків, ми акцентували увагу на таких цінностях, як *вища освіта* (ця цінність більш значуща для українських школярів: 2-4 рангові позиції; школярі, опитані в Зеленій Гурі, поставили її на 10-11 місця, в Жешуві - на 13, в Ніредьгазі - на 6 позицію) і *цікава, творча робота* (в Польщі значимість цієї цінності найвища (1-2 рангові позиції), в Україні - трохи нижче (Харків - 5, Дрогобич -

8 рангова позиції), нарешті, угорські школярі поставили цікаву, творчу роботу тільки на 9-10 місце в ієрархії своїх ціннісних орієнтацій). У цьому контексті підкреслимо, що для шкільної молоді, опитаної в Угорщині, найважливішими (після *сім'ї*) цінностями виявилися *розваги* (2 рангова позиція), *спокійне життя, відсутність хвилювань, неприємностей; друзі і самореалізація* (3-5 рангові позиції)².

Тепер звернемося до аналізу інструментальних цінностей опитаних нами школярів. Нагадаємо, що для такого аналізу ми скористалися відповідями наших респондентів на питання про фактори життєвого успіху (див. табл. 2). У цьому контексті зауважимо, що школярі всіх трьох країн, висловлюючи своє ставлення до тих чи інших міркувань щодо власного життя, перш за все говорили про своє прагнення до досягнення життєвого успіху. При цьому вони були однотайні в тому, що, якщо багато працювати, можна досягти всього, чого хочеш, і впевнені, що не потребують сторонньої допомоги, щоб домогтися успіху.

Аналізуючи ієрархію інструментальних цінностей випускників шкіл трьох країн, ми виявили ціннісну єдність українських школярів і розбіжність їхніх ціннісних преференцій з аксіодискурсом школярів Польщі та Угорщини. Якщо в ієрархії інструментальних цінностей українських школярів 1 місце займає така цінність, як *високий рівень професійних знань, умінь і навичок*, 2 - *працьовитість*, а 3-4 (в Дрогобичі) і 3-6 (в Харкові) поділили такі цінності, як *знання іноземної мови, ініціативність, підприємливість, диплом про вищу освіту*, то для польських і угорських школярів головними інструментальними цінностями є *знання іноземної мови* (1 місце в обох країнах), *знайомства, протекція родичів, друзів* (2 місце в Польщі, 3-4 - в Угорщині), *високий рівень професійних знань умінь і навичок* (3 місце в Польщі і 2 місце в Угорщині), *зовнішній вигляд, привабливість* (3-4 місце в Угорщині). Найбільші розбіжності в оцінках факторів життєвого успіху (інструментальних цінностей) між українськими школярами, з одного боку, і польськими та угорськими – з іншого, ми виявили по відношенню до таких цінностей, як *знайомства, протекція* (опитані нами школярі Польщі та Угорщини цінують їх значно вище, ніж українські школярі), *ініціативність, підприємливість* (тут ситуація зворотна: більш високий рівень орієнтації на цю цінність характерний для українських школярів), *зовнішній вигляд, привабливість* (найменше це цінують школярі Дрогобича, найбільше - угорські школярі). Єдина інструментальна цінність, з приводу якої ми зафіксували повну однотайність всіх опитаних нами школярів, - це політичні погляди (остання, 15-а рангова позиція у всіх країнах).

Багато запитань виникло у нас у зв'язку з високою вагомістю для польських та угорських школярів (у порівнянні з українськими підлітками) знань іноземних мов. Деякі відмінності існують також у значимості такої цінності, як *диплом про здобуту освіту*. Залишається незрозумілим, чому українські школярі при тому, що значно вище оцінили значимість вищої освіти та її формального свідчення (диплому), все ж надають меншої

значущості мовними компетентностям, зокрема знанню іноземної мови? Розмірковуючи над цим питанням, ми припускаємо, що недооцінка володіння іноземною мовою як інструменту досягнення життєвого успіху і високого соціального статусу зумовлена, поміж інших факторів, низьким, на жаль, рівнем інституційної включеності українських школярів до програм освітньої мобільності, яка надає широкі можливості міжкультурної комунікації.

Що стосується польських і угорських школярів, то серед них набагато менше тих, хто хотів би відразу після школи продовжити навчання (особливо серед Жешувських підлітків). У той же час серед них значно більше (в порівнянні з українськими школярами) тих, хто після школи вирішив йти працювати. Одним з можливих пояснень цього може бути той факт, що, згідно з отриманими даними, значна частина польських підлітків (38%) вже на шкільній лаві мала оплачувану роботу за трудовою угодою (серед школярів Харкова та області таку роботу мали тільки 6% опитаних); ще 46% респондентів в Зеленій Гурі та 38% в Жешуві працювали неофіційно (без контракту) (в Харкові - 20%). Не мали досвіду роботи в Харкові 41% опитаних, в Зеленій Гурі - 18%, в Жешуві - 14%. Можливо, наші польські респонденти, вирішивши після закінчення школи працювати, не хотіли втратити ту роботу, яку вони вже мали і завдяки якій вони могли відчувати себе економічно більш незалежними. Не випадково, висловлюючи своє ставлення до праці, польські школярі відзначили, що люди трудяться насамперед для того, щоб отримувати гроші на задоволення своїх потреб (60% і в Зеленій Гурі, і в Жешуві; в Харкові і області - 38%).

Підкреслимо, що соціально-статусні домагання школярів, зокрема їхні орієнтації на здобуття вищої освіти, багато в чому зумовлені установками їхніх батьків. Як показало наше дослідження, прагнення здобути вищу освіту характерно не тільки для підлітків, чії батьки мають високий освітній статус, а й для тих, чії батьки не отримали навіть середньої освіти. При цьому, більшість сімей з низьким освітнім рівнем батьків - це найбільш бідні сім'ї. Прагнення таких батьків дати своїм дітям вищу освіту зумовлено, в тому числі, бажанням підвищити їхній соціальний і перш за все економічний статус.

Оцінюючи шанси на реалізацію своїх життєвих планів, більшість опитаних у всіх країнах вважають їх дуже високими (в Зеленій Гурі - середніми). Будемо сподіватися, що нове покоління польської, угорської та української молоді реалізує свої ціннісні орієнтації, досягне бажаного і у представників старшої генерації не буде причин називати його втраченим поколінням. Звичайно, проведене нами дослідження було тільки пробним, розвідувальним. Надалі разом з нашими польськими та угорськими колегами ми плануємо продовжити вивчення молоді прикордоння, розширивши географію дослідження і забезпечивши його репрезентативність. Проте, навіть на основі аналізу даних, отриманих у 2015 році, можна зробити деякі висновки.

По-перше, зроблений нами порівняльний аналіз ціннісних орієнтацій випускників шкіл прикордоння Центральної та Східної Європи виявив як відмінності, так і єдність їхніх аксіодискурсів. Будемо сподіватися, що на шляху України до Європи цінності її громадян будуть змінюватися, але, не втрачати свою культурну автентичність.

²Більш докладно про причини розбіжностей у ціннісному дискурсі школярів трьох європейських країн, зокрема в їхньому ставленні до цінності *вищої освіти*, йшлося в наших попередніх роботах [16, с. 254-255].

Таблиця 1. Ієрархія термінальних цінностей школярів прикордоння (R-рангові позиції)³

	Цінності	Харків	Дрогобич	Зелена Гура	Ніредьгаза	Жешув
		R	R	R	R	R
1.	Здобуття вищої освіти	2-4	3	10-11	6	13
2.	Щаслива сім'я	1	1	1-2	1	2
3.	Створення власного бізнесу	12-13	12-13	13	13	14
4.	Задоволення, розваги	12-13	12-13	12	2	10-11
5.	Розвиток своїх здібностей, самореалізація	2-4	4-5	3	3-5	5
6.	Спокійне життя, відсутність хвилювань, неприємностей	8-11	9	8	3-5	7-8
7.	Багатство, високі доходи	8-11	14	6-7	9-10	7-8
8.	Повага людей	6-7	6-7	5	7-8	3-4
9.	Цікава, творча робота	5	8	1-2	9-10	1
10.	Життя згідно релігійних заповідей	15	10-11	14	15	12
11.	Особиста свобода, незалежність у судженнях і діях	6-7	4-5	6-7	7-8	6
12.	Допомога іншим людям	8-11	6-7	9	11	9
13.	Друзі	2-4	2	4	3-5	3-4
14.	Досягнення високого становища в суспільстві	8-11	10-11	10-11	12	10-11
15.	Влада	14	15	15	14	15

Таблиця 2. Фактори життєвого успіху (інструментальні цінності) в оцінках школярів прикордоння (R-рангові позиції)

	Цінності	Харків	Дрогобич	Зелена Гура	Ніредьгаза	Жешув
		R	R	R	R	R
1.	Знайомства, протекція батьків, родичів, друзів	8	9	2	3-4	2
2.	Високий рівень професійних знань, умінь і навичок	1	1	3	2	3
3.	Диплом про здобуту освіти	3-6	3-4	6-7	5-6	4-5
4.	Ініціативність, підприємливість	3-6	6	6-7	8-10	8-9
5.	Матеріальне становище батьків	10-12	12	11-12	14	8-9
6.	Обрана спеціальність, професія	3-6	5	4-5	8-10	6
7.	Працьовитість	2	2	4-5	5-6	4-5
8.	Місце проживання	13	11	10	12-13	11-12
9.	Хитрість, кмітливість	7	7	13	7	13
10.	Щасливий випадок, везіння	10-12	10	11-12	11	11-12
11.	Соціальне походження	14	13-14	14	12-13	14
12.	Зовнішній вигляд, привабливість	10-12	13-14	9	3-4	10
13.	Політичні погляди	15	15	15	15	15
14.	Престиж навчального закладу, де здобув (здобула) освіту	9	8	8	8-10	7
15.	Знання іноземних мов	3-6	3-4	1	1	1

Що стосується українських підлітків, які представляють східне і західне пограниччя нашої країни, то їхні ціннісні орієнтації навряд чи можуть бути підтвердженням відомої тези Гантінгтона про цивілізаційний розлом, що поділяє нашу країну на Захід і Схід, яким, як хотілося б деяким місцевим і закордонним політикам, не зійтися ніколи. Українська молодь різна, в тому числі в ціннісному відношенні, хоча, як показало дослідження, загального в ціннісних орієнтаціях молодих людей різних регіонів нашої країни більше, ніж відмінностей. Можна сподіватися, що це буде підставою для ціннісного консенсусу в українському суспільстві, але тільки не для його ціннісної одноманітності, бо останнє не може сприяти ані суспільному, ані особистісному розвитку.

³У таблицях 1 і 2 представлені тільки рангові місця перерахованих в інструментарії нашого дослідження цінностей, оскільки середні (S) розраховувалися польськими та угорськими колегами на підставі методик, що відрізняються від тих, які використовувалися нами.

⁴Так висловився польський колега Артур Цембик, виступаючи на конференції «На пограниччі культур і народів: культура, мистецтво, освіту», що проходила в Сяноку (Польща) в жовтні 2015 року.

Як доводять результати наших попередніх досліджень, проведених серед студентської та шкільної молоді, амбівалентність ціннісної свідомості, що виявляється в одночасній присутності в ній альтернативних аксіофеноменів, цінностей, які представляють різні культури («культурне прикордоння всередині нас»)⁴, робить особистість більш активною, ініціативною, налаштованою на інновації (див.: [15, с. 543-544]). Саме такі особистості потрібні сьогодні українському суспільству. Набуття людиною таких ментальних характеристик відбувається, в тому числі, завдяки її комунікації з представниками інших культур.

Результати порівняльного аналізу довели існування, в одного боку, значної подібності термальних цінностей українських, польських та угорських підлітків, з іншого – суттєвих відмінностей їхніх інструментальних цінностей. На нашу думку, це свідчить про те, що, попри схожість життєвих цілей підлітків прикордоння Східної та Центральної Європи, засоби їхнього досягнення підлітки України розуміють дещо по-іншому, ніж їхні однолітки з Польщі та Угорщини, що зумовлюється відмінностями соціально-економічної та політичної ситуацій в україн-

ському суспільстві, з одного боку, та в угорському та польському суспільствах – з іншого, яка, у свою чергу, багато в чому детермінується особливостями історичного розвитку цих суспільств, які не могли не позначатися на свідомісних характеристиках їхніх представників.

У своїх подальших теоретичних та емпіричних розвідках ми будемо намагатися виявити, які форми та засоби міжкультурної комунікації сприятимуть ціннісному зближенню молоді європейських країн, створенню єдиного європейського комунікативного простору.

ЛІТЕРАТУРА

- Inglehart R. Modernization and Postmodernization. Cultural, Economic and Political Change in 43 Societies / Ronald Inglehart. – Princeton: Princeton Univ. Press, 1997. – 440 p.
- Maier Charles S. Once Within Borders Territories of Power, Wealth, and Belonging since 1500 / Charles S. Maier. – Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press, 2016. – 416 p.
- Hall G. S. Adolescence. Its Psychology and its Relation to Physiology, Anthropology, Sociology, Sex, Crime, Religion and Education: Vol. II. – [Digitized by the Internet Archive in 2010 with founding from Open Knowledge Commons and Harvard Medical School] / G. S. Hall. – New York: D. Appleton and Company, 1904. – 809 p. – Access Mode: <https://archive.org/stream/adolescenceitsps002hall#page/n0/mod e/2up Citation Date - 05 March 2018>.
- Омельченко Е. Молодежь: открытый вопрос / Елена Омельченко. – Ульяновск: Изд-во «Симбирская книга», 2004. – 184 с.
- Griffin C. Representations of Youth: the Study of Youth and Adolescence in Britain and America / Christine Griffin. - Cambridge [England]; Cambridge, MA, USA: Polity Press, 1993. - 253 p.
- Na Pograniczach. Szance i zagrożenia społeczne / Redakcja naukowa Piotr Frńczek, Jolanta Karolczuk. – Sanok: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Jana Grodka w Sanoku, 2015. – 232 p.
- Филиппова О.А. «Граница» и «Пограничье» в контексте политик идентичности / О.А. Филиппова // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства : збірник наукових праць. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2010. – С. 394-402.
- Кравченко В.В. Представления о Пограничье и практики их использования / В. В. Кравченко, А. А. Мусиездоров, О. А. Филиппова. – Вильнюс: ЕГУ, 2012/ – 174 с.
- Hall Edward T. Beyond Culture / Edward T Hall. – New York: Doubleday, 1976. – 298 p.
- Hall Edward T. Understanding Cultural Differences: Germans, French and Americans / Edward T. Hall and Mildred Reed Hall. – Yarmouth, Maine: Intercultural Press, 1990. – 196 p.
- Hofstede G. Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions and Organizations across Nations / Geert Hofstede. – USA, California: SAGE Publications, 1984. - 595 p.
- Триандис Гарри К. Культура и социальное поведение [Перевод В.А.Соснина] / Гарри К. Триандис. — М.: Форум, 2007. – 382 с.
- Шеллер М. Формы знания и образование / М. Шеллер // Избранные произведения. – М., 1994. – 490 с.
- Scheler M. Wesen und Formen der Sympathie [Copyright by Fridrich Cohen in Bonn, 1923] / Max Scheler M. – – Access Mode: <https://archive.org/stream/adolescenceitsps002hall#page/n0/mod e/2up Citation Date - 30.01.2018>.
- Сокурянская Л. Студенчество на пути к другому обществу: ценностный дискурс перехода / Л. Г. Сокурянская. – Харьков: Харьковский нац. ун-т им. В.Н. Каразина, 2006. – 576 с.
- Сокурянская Л.Г. Ценностные ориентации подростковой молодежи пограничья Центральной и Восточной Европы (по результатам международного исследования) / Сокурянская Людмила Георгиевна // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства. – Х.: Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина. – 2015. – 251-258.

REFERENCES

- Omelchenko E. (2004) Molodezh: otkrytyi vopros [Youth: an Open Question]. Ulianovsk: Izd-vo «Simbirskaiia kniga» [in Russian].
- Filippova O.A. “Border” and “Borderland” in the context of identity politics. *Metodologiya, teoriia ta praktika sotciologichnogo analizu suchasnogo suspilstva : zbirnik naukovikh prac.* Kharkiv: KhNU imeni V. N. Karazina, 2010. S. 394-402 [in Russian].
- Kravchenko V. V. Musiezdov A. A., Filipova O. A. (2012) Predstavleniia o Pograniche i praktiki ikh ispolzovaniia [Representations about the Borderlands and Practices of their Use], Vilnius: EGU [in Russian].
- Triandis G. (2007) Culture and Social Behavior [Translated by V. A. Sosnin] Moskva: Forum [in Russian].
- Sheller M. (1994) Selected works. Moskva: Gnozis. [in Russian].
- Sokurianskaia L. (2006) Studenchestvo na puti k drugomu obshchestvu: tseennostnyi diskurs perekhoda [Students on the Path to Another Society: the Value Transition Discourse]. Kharkov: Kharkovskii nats. un-t im. V.N. Karazina [in Russian].
- Sokurianskaia L.G. (2015) Tseennostnye orientacii podrostkovoi molodezhi pogranichia Tcentralnoi i Vostochnoi Evropy (po rezul'tatam mezhdunarodnogo issledovaniia) [Value Orientations of Adolescent youth in the Borderlands of Central and Eastern Europe (according to the Results of an International Study)]. *Metodologiya, teoriia i praktika sotciologicheskogo analiza sovremennogo obshchestva*, 251-258 [in Russian].

Intercultural communication in terms of Central and Eastern Europe Adolescents' Value Orientations Constructing Factor (based on International Survey Results)

L. G. Sokuryanska, O. V. Maksymovych

Abstract. The article is devoted to the initiative international sociological survey “Youth on the border of Central and Eastern Europe” data analysis. The study had been conducted within four months in 2015 among school graduates of some Borderland Areas in Ukraine, Poland Slovakia and Hungary. Data comparative analysis aksio-preferences among surveyed students in these countries, in particular, shows the general differences in the value consciousness. Particular attention is paid to the intercultural communication analysis in terms of value orientations constructing factor. Additionally, axiological discourse factors in relation to the Ukrainian teens are being deeply revealed as well. The foreign language skills as well as education perception in terms of well-being values in relation to the Borderland Area teens are being considered. It has been concluded that there is a significant axiological ambivalence when it comes to the Central and Eastern Europe Borderland youth. The reasons for that are that when it comes to the terminal values, a significant similarity might be seen between Ukrainian teens on the one hand and Central and Eastern Europe teens on the other hand. However, when it comes to the instrumental values, a number of differences could be mentioned, especially in terms of communicative practices.

Keywords: Value Orientations, Adolescents, Youth of the Borderland, Intercultural Communication.